

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336.27 : 336.582.2
JEL Classification: H72

БОРГОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ НА ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ: ДОВГОСТРОКОВІ ТРЕНДИ ТА СТРУКТУРНІ АСИМЕТРІЇ ВИДАТКІВ

© 2020 **БОЙКО С. В., ГОШОВСЬКА В. В., МАСАЛІТІНА В. В.**

УДК 336.27 : 336.582.2
JEL Classification: H72

Бойко С. В., Гошовська В. В., Масалітіна В. В.

Боргове навантаження на державний бюджет: довгострокові тренди та структурні асиметрії видатків

Метою статті є аналіз боргової політики України у довгостроковому періоді та визначення її впливу на структурні зрушення видаткової частини державного бюджету, спричинені обслуговуванням державного боргу. Обґрунтовано актуальність дослідження боргового навантаження на державний бюджет за кількома аспектами: по-перше, боргове навантаження як наслідок державної боргової політики, спрямованої на акумулювання додаткових фінансових ресурсів шляхом внутрішніх і зовнішніх запозичень; по-друге, як фактор макрофінансової, фіскальної та грошової стабільності; по-третє, як фактор впливу на склад і структуру видаткової частини державного бюджету; по-четверте, як фактор впливу на рівень податкового навантаження на доходи (прибутки) фізичних та юридичних осіб або національне багатство. Проведено емпіричний аналіз трендів загального розміру державного боргу, видатків Державного бюджету України на обслуговування державного боргу, структури видаткової частини Державного бюджету України у 2005–2019 рр. За допомогою методів економіко-статистичного аналізу побудовано регресійні, регресійно-кореляційні моделі та доведено наявність оберненого дуже сильного зв'язку між розміром державного боргу та структурними змінами видаткової частини Державного бюджету України у напрямі зменшення видатків на економічну діяльність, освіту, охорону здоров'я та духовний та фізичний розвиток.

Ключові слова: боргове навантаження, державний борг, видатки на обслуговування державного боргу, Державний бюджет України, довгострокові тренди, кореляційно-регресійний аналіз.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-1-241-249>

Рис.: 5. **Табл.:** 3. **Формул.:** 9. **Бібл.:** 18.

Бойко Світлана Василівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, Національний університет харчових технологій (вул. Володимирська, 68, Київ, 01033, Україна)

E-mail: svitlanaboiko@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1333-0397>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/E-2711-2019>

Гошовська Валентина Василівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту, Національний транспортний університет (вул. М. Омеляновича-Павленка, 1, Київ, 01010, Україна)

E-mail: argonita2@ukr.net

Масалітіна Вікторія Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту, Національний транспортний університет (вул. М. Омеляновича-Павленка, 1, Київ, 01010, Україна)

E-mail: vikusikzausik@gmail.com

УДК 336.27 : 336.582.2
JEL Classification: H72

UDC 336.27 : 336.582.2
JEL Classification: H72

Бойко С. В., Гошовская В. В., Масалитина В. В.

Долговая нагрузка на государственный бюджет: долгосрочные тренды и структурные асимметрии расходов

Целью статьи является анализ долговой политики Украины в долгосрочном периоде и определение ее влияния на структурные сдвиги расходной части государственного бюджета, вызванные обслуживанием государственного долга. Обоснована актуальность исследования долговой нагрузки на государственный бюджет по нескольким аспектам: во-первых, долговая нагрузка как следствие государственной долговой политики, направленной на аккумуляцию дополнительных финансовых ресурсов путем внутренних и внешних заимствований; во-вторых, как фактор макрофинансовой, фискальной и денежной

Boiko S. V., Hoshovska V. V., Masalitina V. V.

Debt Burden on the State Budget: Long-Term Trends and Expenditure Structure Asymmetries

The aim of the article is to analyze the long-term debt policy of Ukraine and determine its impact on the structural shifts in the state budget expenditures for public debt servicing. The article justifies the relevance of studying debt burden on the state budget by several aspects: firstly, the debt burden as a consequence of the state debt policy aimed at accumulating additional financial resources through internal and external borrowing; secondly, as a factor in macro-financial, fiscal and monetary stability; thirdly, as a factor of influence on the composition and structure of the state budget expenditures; fourthly, as a factor of influence on the level of tax burden on income

стабільності; в-третьих, как фактор влияния на состав и структуру расходной части государственного бюджета; в-четвертых, как фактор влияния на уровень налоговой нагрузки на доходы (прибыль) физических и юридических лиц или национальное богатство. Проведен эмпирический анализ трендов общего размера государственного долга, расходов Государственного бюджета Украины на обслуживание государственного долга, структуры расходной части Государственного бюджета Украины в 2005–2019 гг. С помощью методов экономико-статистического анализа построены регрессионные, регрессионно-корреляционные модели, и доказано наличие обратного (очень сильного связи) между размером государственного долга и структурными изменениями расходной части государственного бюджета Украины в направлении уменьшения расходов на экономическую деятельность, образование, здравоохранение, духовное и физическое развитие.

Ключевые слова: долговая нагрузка, государственный долг, расходы на обслуживание государственного долга, Государственный бюджет Украины, долгосрочные тренды, корреляционно-регрессионный анализ.

Рис.: 5. **Табл.:** 3. **Формул.:** 9. **Библ.:** 18.

Бойко Светлана Васильевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов, Национальный университет пищевых технологий (ул. Владимирская, 68, Киев, 01033, Украина)

E-mail: svtlanaboyko@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1333-0397>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/E-2711-2019>

Гошовская Валентина Васильевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов, учета и аудита, Национальный транспортный университет (ул. М. Омеляновича-Павленко, 1, Киев, 01010, Украина)

E-mail: argonita2@ukr.net

Масалитина Виктория Владимировна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов, учета и аудита, Национальный транспортный университет (ул. М. Омеляновича-Павленко, 1, Киев, 01010, Украина)

E-mail: vikusikzausik@gmail.com

(profit) of individuals and legal entities, or national wealth. An empirical analysis of trends concerning the total amount of public debt, expenditures of the State budget of Ukraine for servicing public debt, the structure of expenditures of the State budget of Ukraine in 2005–2019 is carried out. Using the methods of economic and statistical analysis, the regression, regression and correlation models are constructed, and the presence of a very strong inverse relationship) between the size of public debt and the structural changes in the expenditures of the state budget of Ukraine in the direction of reducing costs for economic activities, education, healthcare, spiritual and physical development is proved.

Keywords: debt burden, public debt, public debt servicing costs, State budget of Ukraine, long-term trends, correlation and regression analysis.

Fig.: 5. **Tabl.:** 3. **Formulae:** 9. **Bibl.:** 18.

Boiko Svitlana V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, National University of Food Technologies (68 Volodymyrska Str., Kyiv, 01033, Ukraine)

E-mail: svtlanaboyko@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1333-0397>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/E-2711-2019>

Hoshovska Valentyna V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Auditing, National Transport University (1 Omelianovycha-Pavlenka Str., Kyiv, 01010, Ukraine)

E-mail: argonita2@ukr.net

Masalitina Viktoriia V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Auditing, National Transport University (1 Omelianovycha-Pavlenka Str., Kyiv, 01010, Ukraine)

E-mail: vikusikzausik@gmail.com

Вступ. У сучасній економічній та фінансовій науковій літературі, законодавстві з питань банківництва та бюджету, а також звітах органів державного управління дедалі частіше вживається термін «боргове навантаження» для характеристики сукупності відносних показників державного боргу або відношення суми державного й гарантованого державою боргу до ВВП [1, с. 27]. Проте боргове навантаження на Державний бюджет України вважаємо актуальною проблемою сучасних публічних фінансів, яку необхідно розглядати у кількох аспектах: по-перше, боргове навантаження як наслідок державної боргової політики, спрямованої на акумулювання додаткових фінансових ресурсів шляхом внутрішніх та зовнішніх запозичень; по-друге, як фактор макрофінансової, фіскальної та грошової стабільності, оскільки операції з державним боргом безпосередньо впливають на стан фондового ринку, банківського сектора, платіжного балансу та коливання обмінного курсу національної грошової одиниці; по-третє, як фактор впливу на склад та структуру видаткової частини державного бюджету; по-четверте, як фактор впливу на рівень податкового навантаження на доходи (прибутки) фізичних та юридичних осіб або національне багатство.

Особливої актуальності проблема боргового навантаження на державний бюджет набуває в умовах стрімкого збільшення державного боргу та викликів забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства та необхідності фінансування його потреб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній фінансовій літературі проблематику боргового навантаження досліджували Л. Бенч, О. Бец, Т. Богдан, В. Зимовець, В. Кудряшов, В. Лісовенко, С. Лондар, С. Мороз, М. Омеляненко, В. Федосов, В. Федоров, Н. Шелудько, А. Шкляр [1–10] та інші. Вітчизняні вчені досліджували різні аспекти боргового навантаження: макрофінансові проблеми боргового навантаження та теоретичні пошуки його оптимального рівня (Т. Богдан та інші [2]), інвестиційної дисфункції в реальному секторі економіки України (В. Зимовець та Н. Шелудько [3]), обґрунтування напрямів фіскальної політики, орієнтованої на стримування і обмеження державної та гарантованої державою заборгованості (В. Кудряшов [4]), взаємозв'язку з фіскальними індикаторами у контексті забезпечення фіскальної стійкості та макрофінансової стабільності (В. Лісовенко, Л. Бенч, О. Бец [5]), вплив на стан економічної безпеки держави (С. Мороз [7]),

механізми коригування боргового навантаження в умовах військово-економічної кризи (А. Шкляр [10]), оцінка зарубіжного досвіду мінімізації рівня боргового навантаження (М. Омеляненко [8]). Проте дослідження боргового навантаження у контексті впливу на структуру видаткової частини бюджету не знайшло належного висвітлення.

Метою статті є аналіз боргової політики України у довгостроковому періоді та визначення її впливу на структурні зрушення видаткової частини державного бюджету, спричинені обслуговуванням державного боргу.

Боргове навантаження на державний бюджет визначаємо у цьому дослідженні як відношення відсоткових (про-

центних) платежів за державними зобов'язаннями до загального розміру видатків державного бюджету. Відповідно, детальний аналіз потребують довгострокові тренди загального розміру державного боргу та рівня відсоткових (процентних) платежів ним, які визначають розміри видатків на обслуговування державного боргу та продукують структурні зрушення видаткової частини державного бюджету.

Довгострокові тренди загального розміру державного боргу. В Україні протягом аналізованого довгострокового періоду зростає загальний розмір державної заборгованості (рис. 1).

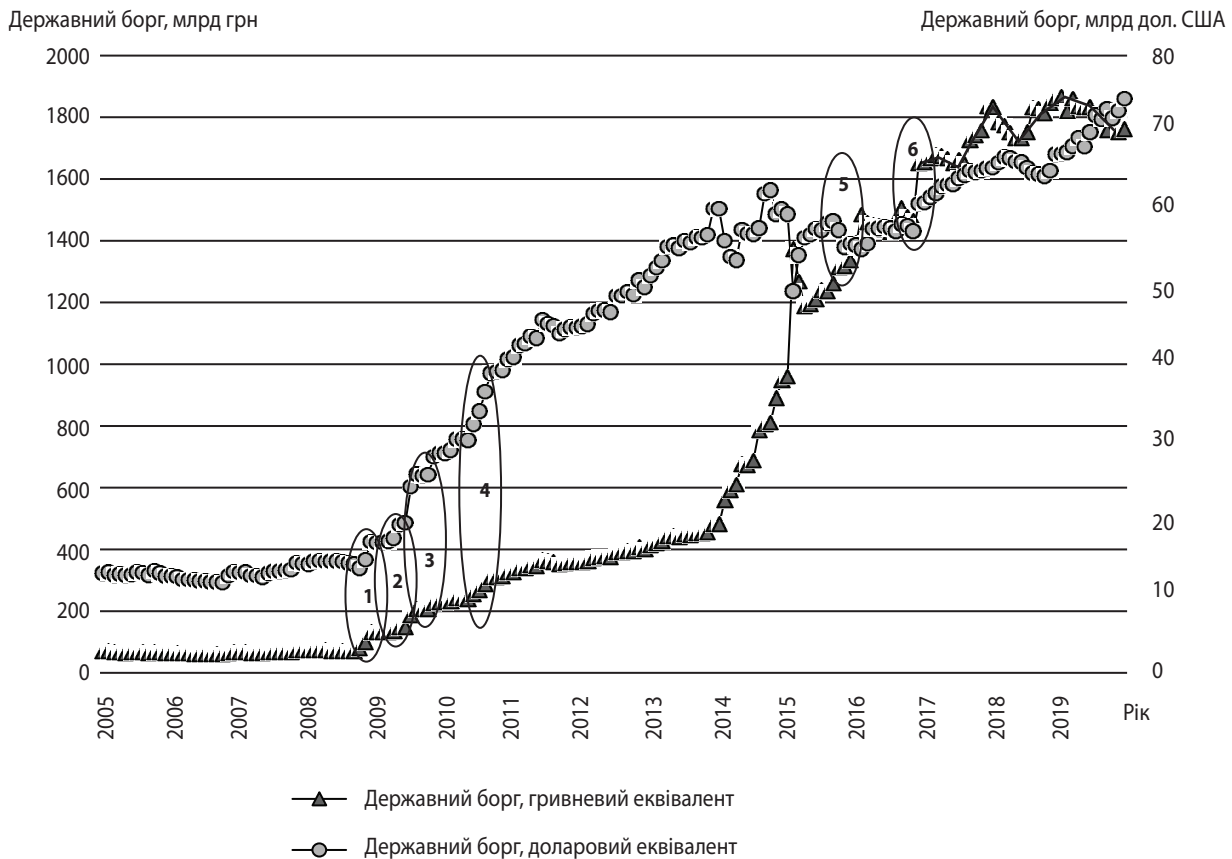

Рис. 1. Динаміка загального розміру державного боргу України у 2005–2019 рр.

Джерело: побудовано за даними Міністерства фінансів України [11; 12]

З 2005 р. до 2018 р. загальний розмір державного боргу, обчислений у гривневому еквіваленті, зріс у 27,3 разу, що випереджувало зростання інших макропоказників. У 2005–2018 рр. номінальна середньомісячна заробітна плата зросла у 11 разів, номінальний валовий внутрішній продукт – 7,8 разу [13], доходи та видатки Зведеного бюджету України – 8,8 разу, офіційний курс долара США – 5,3 разу, офіційний курс євро – 5 разів [14].

Водночас загальний розмір державного боргу, обчислений у еквіваленті долара США у 2005–2019 рр. зріс у 5,8 разу, що свідчить про наявність загальної тенденції до зростання державного боргу та девальвації національної грошової одиниці та сталого зростання на рівні 0,39 млрд дол США щорічно (формула 1).

$$TD_{USD2005-2019} = 0,390 t + 6,467. \quad (1)$$

За даними рис. 1 можна зазначити наявність двох умовних періодів (етапів) формування та реалізації державної боргової політики, що визначаються напрямом та інтенсивністю динаміки державного боргу. Перший період тривав у 2005–2008 роках та характеризувався консервативною борговою політикою, спрямованою на забезпечення боргової безпеки держави та помірному рівню боргового навантаження на бюджет. Величина державного боргу коливалася від 58,9 до 78,1 млрд грн або 11,7–14,5 млрд дол США з рівнем варіації щомісячних показників не вище 6,5 %.

Другий період розпочався в кінці 2008 року та триває нині з відмінною тенденцією до зростання загального розміру державного боргу шляхом реалізації агресивної боргової політики. Рухами різкого збільшення державно-

го боргу у кінці 2008 року (фігура 1 на рис. 1) стало стрімке зростання курсів іноземних валют (на початок 2008 року офіційний курс становив 5,05 гривні за дол. США, а на 31.12.2008 – 7,7 гривні за дол. США), збільшення статутних капіталів Ощадбанку та Укресімбанку на суму 17,5 млрд грн за рахунок випуску облігацій внутрішньої державної позики, поповнення Стабілізаційного фонду на суму 5,9 млрд грн [12].

Для опису динаміки загального розміру державного боргу у другому періоді у гривневому еквіваленті (TD_{UAH} , формула 2) доцільно застосувати рівняння прямої регресії, оскільки значення коефіцієнта апроксимації наближене до одиниці ($R^2 = 0,92$). Рівняння прямої регресії не зовсім коректно описує динаміку загального розміру державного боргу у доларовому еквіваленті (TD_{USD} , формула 3) у другому періоді, та значення коефіцієнта апроксимації не наближене до одиниці ($R^2 = 0,87$).

$$TD_{UAH2008-2019} = 16,00 t - 138,22, \quad (2)$$

$$TD_{USD2008-2019} = 0,345 t + 28,8. \quad (3)$$

Для опису динаміки загального розміру державного боргу у другому періоді у доларовому еквіваленті (TD_{USD}) перевірено кілька методів аналітичного вирівнювання показників та застосовано поліноміальне рівняння другого ступеня (формула 4, $R^2 = 0,94$).

$$TD_{USD2008-2019} = -0,003 t^2 + 0,721 t + 20,36. \quad (4)$$

Загальну динаміку державного боргу у другому періоді визначали такі великі запозичення:

- у 2009 р. відбулося отримання другого траншу позики Міжнародного валютного фонду (36,9 млрд грн, фігура 2, рис. 1), віднесення на державний борг України коштів МВФ, отриманих в результаті спеціального розподілу СПЗ (15,7 млрд грн), випуск облігацій внутрішньої державної позики для збільшення статутних капіталів банків та НАК «Нафтогаз України» (44 млрд грн, фігура 3, рис. 1);
- у червні – вересні 2010 р. відбулося отримання двох траншів позики Міжнародного валютного фонду (16,05 млрд грн), випуск облігацій зовнішньої державної позики (19,8 млрд грн), комерційної позики VTB банку (15,8 млрд грн), випуск облігацій внутрішньої державної позики для фінансування державного бюджету та поповнення Стабілізаційного фонду (39,8 млрд грн, фігура 4, рис. 1), збільшення статутних капіталів Укресімбанку, НАК «Нафтогаз України» та Державної іпотечної установи (15,8 млрд грн), а також для відшкодування сум податку на додану вартість (16,4 млрд грн) згідно з постановою Кабінету Міністрів України 12.05.2010 р. № 368 «Про випуск облігацій внутрішньої державної позики для відшкодування сум податку на додану вартість».

Отже, у 2009–2014 рр. мало місце стале зростання державного боргу у розмірі близько 0,58 млрд дол США щорічно (формула 5, $R^2 = 0,94$) за рахунок отримання кількох траншів позики Міжнародного валютного фонду та випуску облігацій внутрішньої державної позики для

фінансування державного бюджету, збільшення статутних капіталів державних банків, НАК «Нафтогаз України» та поповнення Стабілізаційного фонду.

$$TD_{USD2009-2014} = 0,581 t + 22,89. \quad (5)$$

Після подій Революції гідності боргова політика України залишилася агресивною, проте зазнала корегування під впливом економічних, політичних та геополітичних чинників з урахуванням анексії частини території держави та проведення антитерористичної операції. Загальну динаміку державного боргу у 2014–2019 рр. визначало не лише фінансування бюджетного дефіциту (рис. 2), а й необхідність подальшої капіталізації державних банків: у 2016 році відбувалися випуск облігацій внутрішньої та зовнішньої державних позик для фінансування державного бюджету, капіталізація ПАТ КБ «Приватбанк» відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 18.12.2016 № 961 (зі змінами) та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 № 1003 (фігура 5, рис. 1); у 2017 році здійснено фінансування державного бюджету за рахунок державних запозичень, в тому числі за рахунок залучення коштів від ЄС та випуску облігацій зовнішньої державних позик для капіталізації Укресімбанку (7,72 млрд грн), Ощадбанку (14,62 млрд грн) та Приватбанку (48,36 млрд грн) [11] (фігура 6, рис. 1).

Довгострокові тренди видатків на обслуговування державного боргу. Обслуговування державного боргу здійснюється за рахунок коштів загального фонду Державного бюджету України за кодом 0170 функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету [15]. Сума платежів з державного бюджету сплачена за користування позиковими коштами у 2019 році становила 119 247,6 млн грн, що у 38 разів більше від рівня 2005 року (рис. 3). Таке стрімке зростання видатків на обслуговування державного боргу (INT) описується не зовсім коректно за допомогою рівняння прямої регресії (формула 6, $R^2 = 0,89$).

$$INT_{2005-2019} = 960,3 t + 30843. \quad (6)$$

Розміри видатків на обслуговування державного боргу були мало варіаційними у 2005–2008 роках та становили 3,1–3,8 млрд грн, що робить доцільним застосування поліноміального рівняння третього ступеня (формула 7, $R^2 = 0,97$) у аналізі динаміки показників 2005–2019 років або рівняння прямої регресії (формула 8, $R^2 = 0,94$) у аналізі динаміки показників 2009–2019 років.

$$INT_{2005-2019} = -72,917 t^3 + 2468,9 t^2 - 13459 t + 19596, \quad (7)$$

$$INT_{2009-2019} = 12805 t - 15288 \quad (8)$$

За даними рис. 3 підтверджується твердження про низький та відносно сталий розмір видатків на обслуговування державного боргу у 2005–2008 рр., що цілком відповідає консервативній борговій політиці.

Частка видатків на обслуговування державного боргу у видатках державного бюджету у 2005 році становила 2,75 % та зменшилася до 1,56 % у 2008 р. (рис. 3), що свідчить про відсутність боргового навантаження на державний бюджет та відсутність боргових причин зміни

Дефіцит бюджету, млрд грн

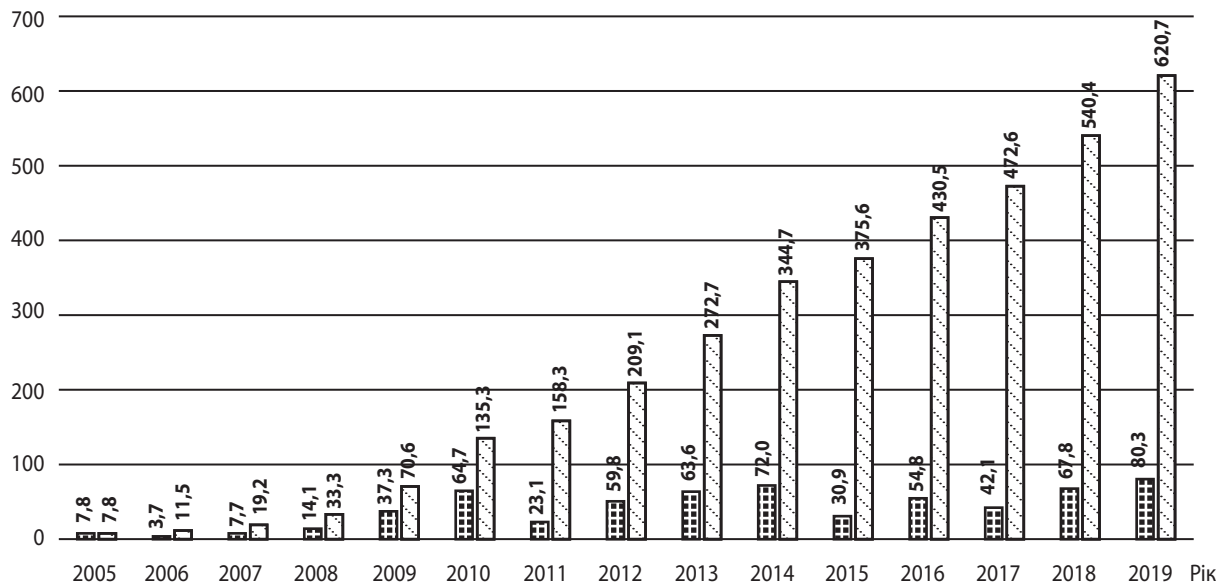

Рис. 2. Динаміка дефіциту Зведеного бюджету України у 2005–2019 рр.

Джерело: побудовано за даними Міністерства фінансів України [11; 12]

Видатки державного бюджету, млн грн

Частка у видатках державного бюджету, %

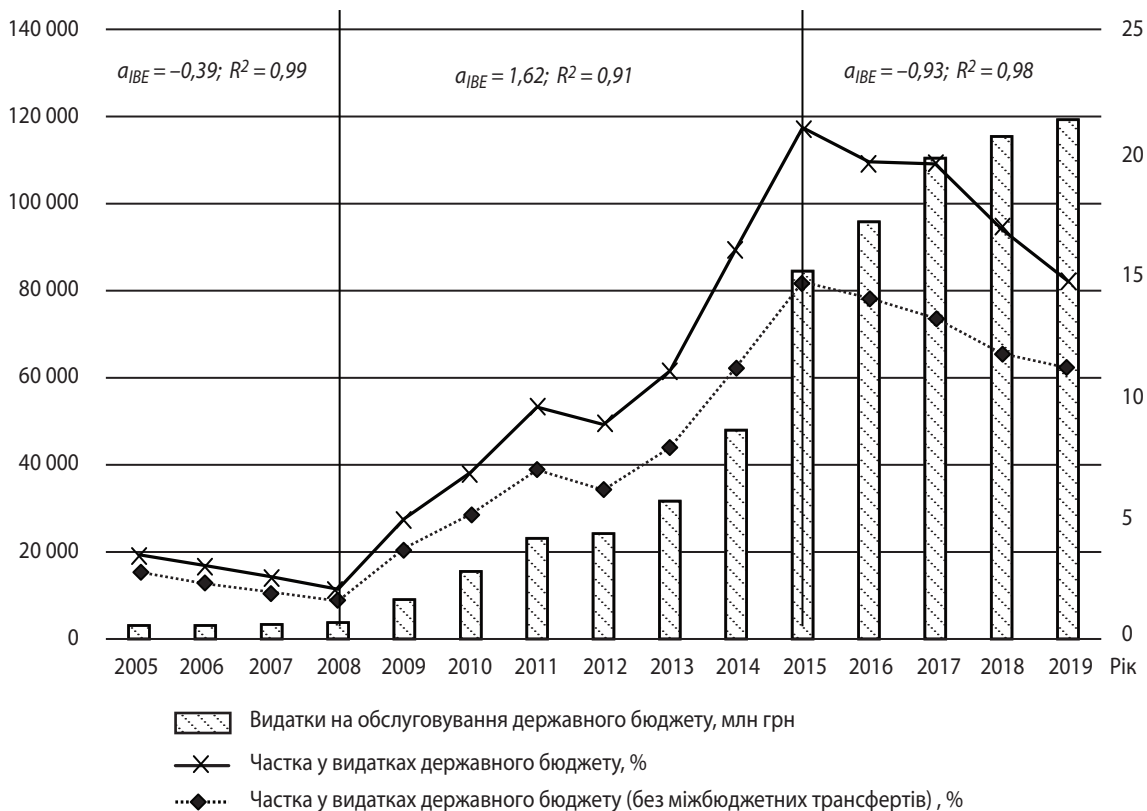

Рис. 3. Динаміка видатків Державного бюджету України на обслуговування державного боргу у 2005–2019 рр.

Примітка: a_{IBE} – середній абсолютний приріст частки видатків на обслуговування державного боргу у загальних видатках державного бюджету

Джерело: побудовано за даними Міністерства фінансів України [11; 12]

архітектоніки видаткової частини державного бюджету у 2005–2008 роках.

З 2009 року видатки на обслуговування державного боргу зростали за абсолютними значеннями до 2019 р. на 12805 млн грн щорічно (формула 8), проте зростання відносних показників тривало до 2015 р. у розмірі 1,62 % щорічно (рис. 3) та наступного року змінилося зменшенням у розмірі 0,98 % щорічно, тобто послабленням борго-

вого навантаження на державний бюджет за умови високого його рівня.

Довгострокові тренди видатків на обслуговування державного боргу формувалися під впливом відповідних трендів загального розміру державного боргу (рис. 4) та кожен запозичений 1 млрд грн продукував 62,3 млн грн видатків державного бюджету на обслуговування державного боргу у довгостроковому періоді.

Видатки на обслуговування державного боргу, млрд грн

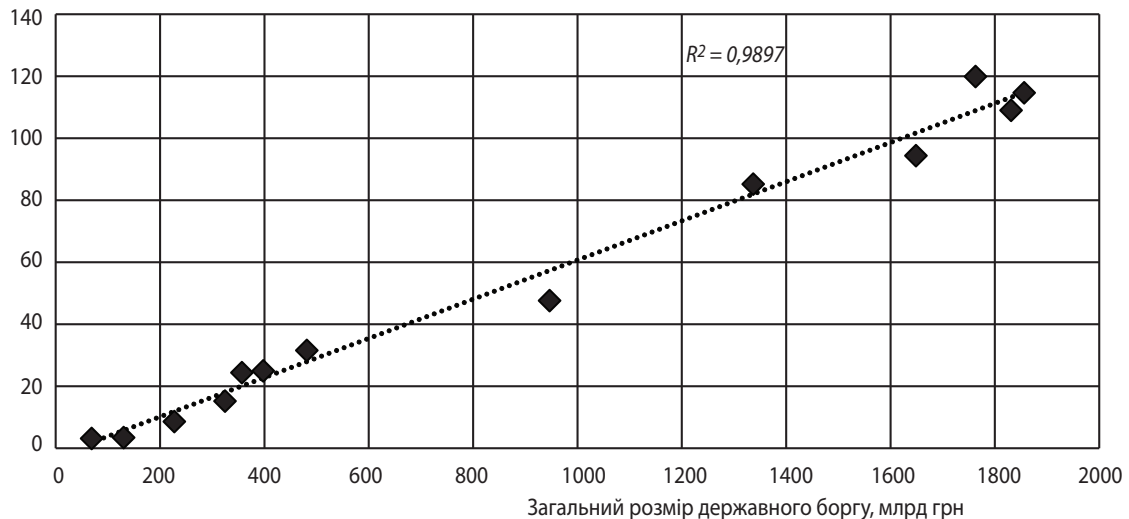

Рис. 4. Взаємозалежність динаміки видатків Державного бюджету України на обслуговування державного боргу та загального розміру державного боргу у 2005–2019 рр.

Джерело: побудовано за даними Міністерства фінансів України [11; 12]

Структурні асиметрії видатків Державного бюджету України. Видатки бюджету повинні спрямовуватися на задоволення потреб соціального-культурного та економічного розвитку суспільства. Відповідно, структура видаткової частини бюджету свідчить про пріоритетність у фінансуванні функцій держави і, на жаль, вона не завжди відповідає необхідним цілям розвитку суспільства [17, с. 283]. Пріоритетами видаткової частини Державного бюджету України на початку досліджуваного періоду, а саме 2008 року були трансферти місцевим бюджетам (частка у видатках державного бюджету коливалася від 24,5 %, табл. 1), видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення (21,0 %), економічну діяльність (16,0 %), громадський порядок, безпеку та судову владу (10,3 %), освіту (8,9 %). У 2008 році частка видатків на обслуговування державного бюджету становила 1,6 % всіх видатків бюджету, перевищуючи лише частку видатків на охорону навколишнього природного середовища, житлово-комунальне господарство, духовний та фізичний розвиток, у 2015 році частка видатків на обслуговування державного бюджету досягла максимального значення та перевищила видатки за всіма іншими групами видатків.

За даними табл. 1 та 2 варто зазначити наявність щороку структурних зрушень видаткової частини Державного бюджету України: 2009 р. – 0,94 %; 2010 р. – 0,58 %; 2011 р. – 2,06 %; 2012 р. – 0,41 %; 2013 р. – 1,35 %; 2014 р. – 2,72 %; 2015 р. – 1,88 %; 2016 р. – 1,40 %; 2017 р. – 2,25 %;

2018 р. – 0,43 %; 2019 р. – 3,09 %. Порівняно з 2008 р. найбільші структурні зрушення видаткової частини державного бюджету мали місце у 2015–2017 рр., коли відхилення досягали 21–22 % та, відповідно, п'ята частина видатків була перерозподілена між групами видатків. Основними факторами-стимуляторами структурних зрушень видаткової частини Державного бюджету України, які збільшили свою частку були видатки на обслуговування боргу (2009–2015 рр.), оборону (2014–2015 рр.), громадський порядок, безпеку та судову владу (2016–2019 рр.), соціальний захист та соціальне забезпечення (2010, 2013, 2016, 2019 рр.) тощо.

У роки надмірного боргового навантаження на державний бюджет оптимізовано чи частково скорочено видатки на економічну діяльність, освіту, охорону здоров'я. Наприклад, з державного бюджету вилучено видатки на фінансування економічної допомоги зарубіжним країнам (код функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету – 0120), підтримку обробної промисловості (0442), житлове господарство (0610), станції переливання крові (0762). Суттєвого зменшення зазнали видатки державного бюджету на соціальний захист сім'ї, дітей та молоді, позашкільну освіту та заходи із позашкільної роботи з дітьми, професійно-технічну освіту, санаторно-курортні заклади, санітарно-профілактичні та протиепідемічні заходи і заклади, збереження природно-заповідного фонду, сільське господарство, цивільну оборону тощо. За даними

Таблиця 1

Структура видаткової частини Державного бюджету України у 2008–2019 рр.

Видатки / роки	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Загальнодержавні функції (без видатків на обслуговування боргу) (0100 ¹)	7,5	6,5	6,3	5,1	5,0	4,6	4,1	3,2	3,2	3,8	4,8	4,6
Обслуговування боргу	1,6	3,7	5,1	6,9	6,1	7,9	11,2	14,6	14,0	13,2	11,7	11,1
Оборона	4,9	4,0	3,7	4,0	3,7	3,7	6,4	9,0	8,7	8,9	9,8	9,9
Громадський порядок, безпека та судова влада	10,3	10,0	9,4	9,7	9,2	9,7	10,4	9,5	10,5	10,5	11,9	13,1
Економічна діяльність	16,0	13,7	11,9	13,4	12,5	10,2	8,0	6,4	4,6	5,6	6,5	6,7
Охорона навколишнього природного середовища	0,9	0,8	0,8	0,9	1,0	1,1	0,03	0,7	0,7	0,6	0,5	0,6
Житлово-комунальне господарство	0,2	0,1	0,3	0,1	0,1	0,02	2,5	0,004	0,002	0,002	0,03	0,01
Охорона здоров'я	3,1	3,1	2,9	3,1	2,9	3,2	2,5	2,0	1,8	2,0	2,3	3,6
Духовний та фізичний розвиток	1,2	1,3	1,7	1,1	1,4	1,3	1,1	1,1	0,7	0,9	1,0	0,9
Освіта	8,9	9,9	9,5	8,2	7,6	7,7	6,7	5,2	5,1	4,9	4,5	4,8
Соціальний захист та соціальне забезпечення	21,0	21,2	22,8	19,1	19,0	21,9	18,7	18,0	22,2	17,2	16,6	20,4
Міжбюджетні трансферти	24,5	25,6	25,6	28,5	31,5	28,7	30,4	30,2	28,5	32,5	30,3	24,3
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Примітка: ¹код функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету [15]

Джерело: побудовано за розрахунками, проведеними за даними Державної казначейської служби України [16]

Таблиця 2

Кореляційна матриця структури видаткової частини Державного бюджету України у 2008–2019 рр.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
2008	1											
2009	0,991	1										
2010	0,974	0,994	1									
2011	0,959	0,982	0,979	1								
2012	0,946	0,972	0,971	0,996	1							
2013	0,936	0,971	0,984	0,988	0,986	1						
2014	0,860	0,909	0,927	0,959	0,964	0,973	1					
2015	0,782	0,840	0,866	0,910	0,915	0,932	0,981	1				
2016	0,792	0,850	0,886	0,900	0,901	0,941	0,972	0,986	1			
2017	0,789	0,844	0,866	0,914	0,925	0,933	0,985	0,995	0,977	1		
2018	0,809	0,855	0,872	0,917	0,926	0,932	0,980	0,988	0,973	0,996	1	
2019	0,833	0,873	0,898	0,906	0,899	0,937	0,956	0,962	0,982	0,957	0,969	1

Джерело: побудовано за розрахунками, проведеними за даними Державної казначейської служби України [16]

табл. 3 можемо нами доведено наявність оберненого дуже сильного зв'язку між динамікою видатків на обслуговування державного боргу та динамікою видатків на економічну діяльність (0400, $r = -0,964$), інші загальнодержавні функції (0100, $r = -0,943$), освіту (0900, $r = -0,911$), оберненого сильного зв'язку – видатків на охорону здоров'я (0700,

$r = -0,687$) та духовний та фізичний розвиток (0800, $r = -0,687$). Такий стан видатків державного бюджету, на думку О. Глуценко, характеризується ситуативним реагуванням. Неefективний перерозподіл бюджетних ресурсів ставить під загрозу людський капітал українського суспільства, його продовольчу та екологічну безпеку [18, с. 330].

Таблиця 3

Кореляційна матриця структури видаткової частини Державного бюджету України у 2008–2019 рр. за групами видатків

Код ¹	0100	0170	0200	0300	0400	0500	0600	0700	0800	0900	1000	0180
0100	1											
0170	-0,943	1										
0200	-0,616	0,821	1									
0300	-0,125	0,330	0,702	1								
0400	0,870	-0,964	-0,853	-0,451	1							
0500	0,329	-0,496	-0,533	-0,416	0,522	1						
0600	-0,079	0,066	-0,085	-0,039	-0,044	-0,727	1					
0700	0,622	-0,687	-0,513	0,169	0,641	0,382	-0,082	1				
0800	0,619	-0,687	-0,763	-0,582	0,679	0,338	0,063	0,430	1			
0900	0,804	-0,911	-0,924	-0,586	0,911	0,426	0,060	0,548	0,788	1		
1000	0,398	-0,478	-0,499	-0,206	0,367	0,395	-0,114	0,419	0,332	0,573	1	
0180	-0,654	0,561	0,215	-0,271	-0,463	-0,193	0,163	-0,667	-0,229	-0,474	-0,692	1

Примітка: ¹ код функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету [15]

Джерело: побудовано за розрахунками, проведеними за даними Державної казначейської служби України [16]

За допомогою рівняння прямої регресії (формула 9) доведено наявність оберненого дуже сильного зв'язку ($r = -0,95$; $R^2 = 0,90$, рис. 5) між розміром державного боргу

($TD_{UAH2008-2019}$) та структурними змінами видаткової частини Державного бюджету ($\rho_{SBU2008-2019}$).

$$\rho_{SBU2008-2019} = -0,0001 TD_{UAH2008-2019} + 0,9996. \quad (9)$$

Коефіцієнт кореляції

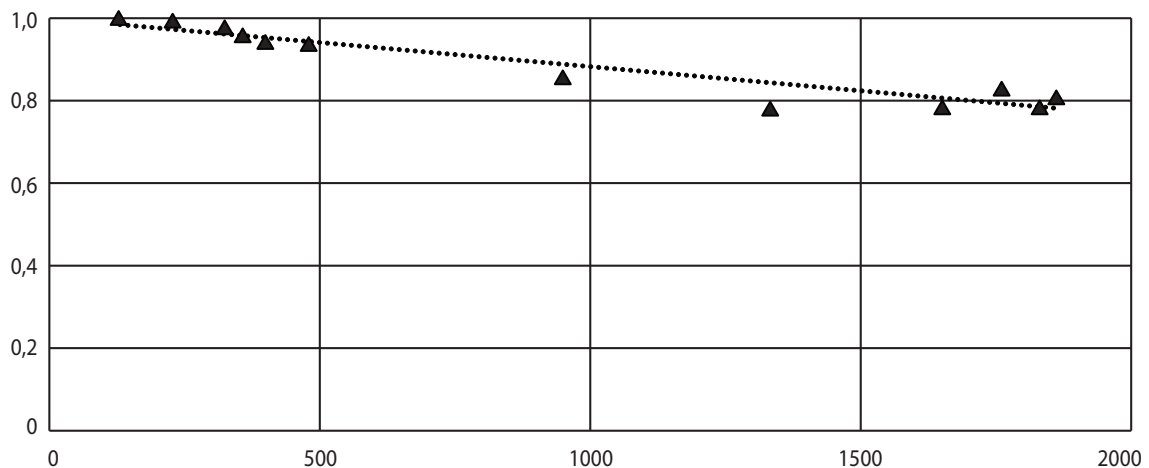

Рис. 5. Взаємозалежність структурних зрушень видатків Державного бюджету України та загального розміру державного боргу у 2008–2019 рр.

Джерело: побудовано за розрахунками, проведеними за даними Державної казначейської служби України [16]

Висновки. Отже, на основі проведеного емпіричного аналізу загального розміру державного боргу, видатків Державного бюджету України на обслуговування державного боргу, структури та структурних зрушень видаткової частини Державного бюджету України у довгостроковому періоді за допомогою методів економіко-статистичного аналізу доведено наявність оберненого дуже сильного

зв'язку) між розміром державного боргу та структурними змінами видаткової частини Державного бюджету України. Так, кожен додатковий запозичений 1 млрд грн мав наслідком структурні зміни видаткової частини державного бюджету у розмірі 0,01 % у напрямі зменшення видатків на економічну діяльність, освіту, охорону здоров'я та духовний та фізичний розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лондар С. Л., Лондар О. С. Можливості трансформації сучасної боргової політики в Україні. *Фінанси України*. 2016. № 7. С. 26–43.
  2. Боргова стійкість державних фінансів / за ред. Т. І. Єфіменко, С. А. Єрохіна, Т. П. Богдан. Київ : Акад. фін. управл., 2014. 712 с.
  3. Зимовець В. В., Шелудько Н. М. Боргове навантаження та інвестиційна дисфункція в реальному секторі економіки України. *Економіка промисловості*. 2017. № 3 (79). С. 82–95.
  4. Кудряшов В. П. Імперативи та ризики накопичення державних запозичень. *Економіка України*. 2018. № 6. С. 26–43.
  5. Лісовенко В. В., Бенч Л. Я., Беє О. І. Державний борг: концептуальні засади та макроекономічні аспекти. *Фінанси України*. 2014. № 12. С. 7–31.
  6. Лондар С. Л., Лондар О. С. Державна боргова політика України в контексті досвіду постсоціалістичних країн – членів ЄС : монографія / за наук. ред. В. М. Федосова. Біла Церква : Пшонківський О. В., 2016. 239 с.
  7. Мороз С. В. Вплив боргового навантаження на стан економічної безпеки України. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2018. № 5, т. 1. С. 278–282. DOI: 10.31891/2307-5740-2018-262-5(1)-278-282
  8. Омеляненко М. О. Оцінка зарубіжного досвіду мінімізації рівня боргового навантаження та виходу економіки з боргової кризи. *Економіка та держава*. 2017. № 11. С. 94–98.
  9. Федоров В. А. Боргова функція сучасної держави : монографія. Одеса : Гельветика, 2017. 175 с.
  10. Шкляр А. Механізми коригування боргового навантаження України в умовах військово-економічної кризи. *Економіст*. 2014. № 12. С. 10–13.
  11. Боргова статистика // Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/borgovi-pokazniki-st>
  12. Державний борг // Міністерство фінансів України. URL: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/archive/main?cat_id=224493
  13. Статистична інформація // Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
  14. Макроекономічні показники // Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/statistic/macro-indicators#4>
  15. Про бюджетну класифікацію : Наказ Міністерства фінансів України від 14.01.2011 № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11#n30>
  16. Звітність // Державна казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>
  17. Бойко С. В. Бюджетні пріоритети України: економіко-статистичний аналіз видаткової частини зведеного бюджету. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Економіка*. 2015. Вип. 2 (46). С. 283–290.
  18. Глушенко О. В. Фінансова архітектура сектора публічних фінансів України: взаємовплив видатків та державного боргу. *Бізнес Інформ*. 2015. № 10. С. 324–334.
- the Expenditure Part of the Consolidated Budget]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: Ekonomika*, no. 2 (46) (2015): 283–290.
- Borhova stiiikist derzhavnykh finansiv [Debt Sustainability of Public Finances]. Kyiv: Akad. fin. upravl., 2014.
- “Derzhavnyi borh” [State Debt]. Ministerstvo finansiv Ukrainy. http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/archive/main?cat_id=224493
- Fedorov, V. A. *Borhova funktsiia suchasnoi derzhavy* [Debt Function of the Modern State]. Odesa: Helvetyka, 2017.
- Hlushchenko, O. V. “Finanova arkhitektonika sektora publichnykh finansiv Ukrainy: vzaiemovplyv vydatkiv ta derzhavnoho borhu” [Financial Architectonics of the Public Finance Sector of Ukraine: Mutual Influence of Expenditures and Public Debt]. *Biznes Inform*, no. 10 (2015): 324–334.
- Kudriashov, V. P. “Imperatyvy ta ryzyky nakopychennia derzhavnykh zapozychen” [The Imperatives and Risks of Accumulating Government Borrowing]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 6 (2018): 26–43. [Legal Act of Ukraine] (2011). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11#n30>
- Lisovenko, V. V., Bench, L. Ya., and Bets, O. I. “Derzhavnyi borh: kontseptualni zasady ta makroekonomichni aspekty” [Government Debt: Conceptual Background and Macroeconomic Aspects]. *Finansy Ukrainy*, no. 12 (2014): 7–31.
- Londar, S. L., and Londar, O. S. “Mozhlyvosti transformatsii suchasnoi borhovoї polityky v Ukraini” [Opportunities for Transformation of Modern Debt Policy in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 7 (2016): 26–43.
- Londar, S. L., and Londar, O. S. *Derzhavna borhova polityka Ukrainy v konteksti dosvidu postsotsialistychnykh krain - chleniv YeS* [State Debt Policy of Ukraine in the Context of Experience of Post-socialist EU Member States]. Bila Tserkva: Pshonkivskiyi O. V., 2016.
- “Makroekonomichni pokaznyky” [Macroeconomic Indicators]. Natsionalnyi bank Ukrainy. <https://bank.gov.ua/statistic/macro-indicators#4>
- Moroz, S. V. “Vplyv borhovoї navantazhennia na stan ekonomichnoi bezpeky Ukrainy” [Impact of Debt Load on the Economic Security of Ukraine]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 1, no. 5 (2018): 278–282. DOI: 10.31891/2307-5740-2018-262-5(1)-278-282
- Omelianenko, M. O. “Otsinka zarubizhnogo dosvidu minimizatsii ravniv borhovoї navantazhennia ta vykhodu ekonomiky z borhovoї kryzy” [Assessment of Foreign Experience in Minimizing the Level of Debt Load and the Exit of the Economy From the Debt Crisis]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 11 (2017): 94–98.
- “Statystychna informatsiia” [Statistical Information]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
- Shkliar, A. “Mekhanizmy koryhuvannia borhovoї navantazhennia Ukrainy v umovakh viiskovo-ekonomichnoi kryzy” [Mechanisms of Adjustment of Debt Load of Ukraine in the Conditions of Military-economic Crisis]. *Ekonomist*, no. 12 (2014): 10–13.
- “Zvitnist” [Reporting]. Derzhavna kaznacheiska sluzhba Ukrainy. <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>
- Zymovets, V. V., and Sheludko, N. M. “Borhove navantazhennia ta investytsiina dysfunktsiia v realnomu sektori ekonomiky Ukrainy” [Debt Load and Investment Dysfunction in the Real Economy of Ukraine]. *Ekonomika promyslovosti*, no. 3 (79) (2017): 82–95.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2020 р.